

DE BIJZONDERE STATUS VAN OERLE IN HET HERTOGDOM BRABANT IS GEEN VERONDERSTELLING MAAR EEN FEIT

MARTIN DE BRUIJN

Het is een goede zaak dat Jacq. F.C.M. Bijnen in zijn reactie¹⁾ op mijn artikel *De Boonberg en de betekenis van Oerle in de geschiedenis van het hertogdom Brabant*²⁾ ontmythologiserend te werk gaat. Ik heb daar zelf in dit artikel nadrukkelijk om gevraagd. Maar de heer Bijnen gaat toch wel wat te ver in zijn overigens heilzame „debunking”. Uit primaire bronnen blijkt namelijk dat in de door hem gewraakte „overschrijverij” wel degelijk een kern van waarheid zit.

Om te beginnen kan niet ontkend worden dat Oerle reeds in de Middeleeuwen de status van vrijheid heeft gehad. Als voorbeeld van dit feit noem ik slechts een van 18 februari 1372 daterende originele oorkonde van de Brabantse steden en vrijheden, die mede door Oerle is bezegeld.³⁾ Als de tekst van een oorkonde uit het jaar 1325, waarin de vrijheidsrechten zijn verleend, thans niet voorhanden is, hoeft dat natuurlijk nog niet te betekenen dat die ook niet bestaan heeft. Ik zou niet weten wat een oorkonde van een jaar later betreffende de Oerlese gemeint, zoals door Jacq. Bijnen aangevoerd,⁴⁾ daaraan zou kunnen veranderen.

Ook zet de heer Bijnen ten onrechte een vraagteken bij de status van *opidum*, die Oerle blijkens een originele oorkonde van 1 juli 1281 heeft gehad. Hij doet dit op grond van het feit dat in de betreffende oorkonde gesproken wordt van „*opidi sive ville*”.⁵⁾ Maar de aanduiding *villa* was zelfs bij plaatsen met de status van stad, zoals Breda, Bergen op Zoom, Steenberghe, Helmond en Grave, in de dertiende en veertiende eeuw niet ongebruikelijk.⁶⁾ Dat daarentegen omgekeerd een plaats met de status van dorp ooit *opidum* werd genoemd dan wel zichzelf zo durfde te noemen, is zeer onaannemelijk. Misschien kan Jacq. Bijnen mij daarvan voorbeelden noemen.

De status van *opidum* krijgt trouwens voor Oerle extra reliëf door de aanwezigheid in het begin van de veertiende eeuw van een Marcellis, schout van Oerle, die waarschijnlijk tevens hertogelijk rentmeester was en wiens bevoegdheden verder reikten dan het gebied van de Oerlese schepenbank.⁷⁾ Maar aan dit gegeven gaat de heer Bijnen in zijn reactie op mijn artikel achteloos voorbij. Overigens trad reeds in augustus 1283 een Godfried van Oerle, rentmeester van de hertog, samen met onder meer de schepenen van Eersel als getuige op in een oorkonde van Hendrik Hate van Bergeijk.⁸⁾ Langzamerhand wordt aldus de indruk groter dat Oerle de standplaats is geweest van hertogelijke (kwartier)schouten-rentmeesters.

Ondanks al deze gegevens stuit volgens Jacq. Bijnen het archiefonderzoek op „een muur van verloren gegane en niet meer voorhanden zijnde stukken”.⁹⁾ En om te bewijzen dat Oerle niet de hoofdplaats van Kempenland is geweest, beroept hij zich op een verklaring van „een zeer deskundig en objectief ambtenaar” uit het jaar . . . 1794.¹⁰⁾ Het lijkt me, gezien het bovenstaande, toch wel heel sterk dat de primaire veertiende en vijftiende-eeuwse bron-

nen – te denken valt aan de hertogelijke en leen- en cijnsregisters, de rekeningen van de hoog- en kwartierschouten en het Bossche schepensprotocol – geen gegevens over de status van Oerle in het hertogdom bevatten. Alleen al op grond van wat nu bekend is, kan worden geconcludeerd dat de bijzondere betekenis van Oerle niet berust op veronderstellingen, zoals de heer Bijnen ons wil doen geloven,¹¹⁾ maar wel degelijk op feiten.

Voor de verwisseling van de waterplassen het Wijerke en de Boon(en)berg¹²⁾ trek ik nederig het boetekleed aan, al kan ik mij nog steeds niet aan de indruk onttrekken dat zij ooit één geheel hebben gevormd. De koppeling daarentegen met de gracht rond de kerk werd mij ingegeven door Nico Arts en Jacques Bijnen, die in afbeelding 1 bij hun artikel *Archeologisch en historisch onderzoek naar de vroegere Boonberg in Oerle* zelf een dergelijke „reconstructie” hebben gemaakt¹³⁾ en deze in een noot bij dit artikel slechts ten dele hebben genuanceerd.¹⁴⁾ Blijkens de door Jacq. F.C.M. Bijnen gepubliceerde *Nieuwe archeologische gegevens in het onderzoek naar de vroegere Boonberg in Oerle* zou die aansluiting niet hebben bestaan en zou het water „den Boonenberg” zelfs eerst tussen het eind van de veertiende en het begin van de zestiende eeuw zijn gegraven.¹⁵⁾ Wanneer deze conclusie slechts gebaseerd is op de in het artikel genoemde proefsleuf in het zuidelijk uiteinde van deze voormalige waterplas, dan lijkt ze me vooralsnog te stellig geformuleerd. Te veel wijst op de Boonberg als de plaats van het middeleeuwse kasteel in Oerle. Ik hoop dat voortgezet archeologisch én archiefonderzoek meer klaarheid zal brengen in deze boeiende kwestie.

Noten

- 1) J.F.C.M. Bijnen, *Het veronderstelde belang van Oerle in de middeleeuwse Kempen*, in: *Brabants Heem*, jrg. 34 (1982), blz. 168-170.
- 2) M.W.J. de Bruijn, *De Boonberg en de betekenis van Oerle in de geschiedenis van het hertogdom Brabant*, in: *Brabants Heem*, jrg. 34 (1982), blz. 165-168. Het daar in de titel voorkomende accent op *en* is niet door mij gelegd.
- 3) Algemeen Rijksarchief 's-Gravenhage, *Archief van de Nassause domeinraad*, nr. 438. Vgl. S.W.A. Drossaers, *Het archief van den Nassauschen domeinraad*, dl. I, *Het archief van den raad en rekenkamer te Breda tot 1581*, bd. 2, 's-Gravenhage 1948, nr. 692, blz. 191.
- 4) Bijnen, *Het veronderstelde belang*, blz. 169.
- 5) H.P.H. Camps (uitg.), *Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312*, dl. I, 's-Gravenhage 1979, nr. 373, blz. 469: „*Ar(noldus) investitus seu rector ecclesie de Orle necnon communitas opidi sive ville eiusdem*”.
- 6) R. van Uytven, *Aspecten van de middeleeuwse stadsgeschiedenis in het noorden van het hertogdom Brabant; het recht van Leuven en 's-Hertogenbosch*, in: *Plaatsbepaling van het historisch onderzoek betreffende Noord-Brabant binnen de geschiedenis der Nederlanden*, Tilburg 1982, blz. 11-17 en bijlage III, blz. 60-63.
- 7) *Oorkondenboek Noord-Brabant I*, nrs. 758 (8 maart 1308), blz. 906-907; 833 en 834 (9 januari 1311), blz. 1011-1014; en 860 (1-7 december 1311), blz. 1049-1051. Zie: De Bruijn, *De Boonberg*, blz. 165-166.
- 8) *Oorkondenboek Noord-Brabant I*, nr. 395, blz. 491-492.
- 9) Bijnen, *Het veronderstelde belang*, blz. 169.
- 10) *T.a.p.*
- 11) *T.a.p.*, blz. 168-169.

- ¹²⁾ De Bruijn, *De Boonberg*, blz. 166. Vgl. N. Arts/J. Bijnen, *Archeologisch en historisch onderzoek naar de vroegere Boonberg in Oerle*, in: *Brabants Heem*, jrg. 34 (1982), blz. 29-30.
- ¹³⁾ Arts/Bijnen, *t.a.p.*, blz. 29.
- ¹⁴⁾ *T.a.p.*, blz. 34, nt. 8.
- ¹⁵⁾ *Brabants Heem*, jrg. 34 (1982), blz. 162-164.